

Sallayné Miskolczy Zsuzsanna
KGRE BTK
Angol nyelv és irodalom szak
II. évfolyam

A. S. Neill: Summerhill
A pedagógia csendes forradalma

Neveléstörténet szövegek alapján
Simonfi Zsuzsanna
Budapest, 2006

Be kell vallanom, most először vagyok nagyon hálás azért, hogy „rákényszerítettek” egy dolgozat megírására. (Mert ugye, ki az, aki egyetemistaként hobbiból, magának dolgozatot írogat neveléstörténeti munkákról?) Ez a mű ugyanis nemcsak üdítő és tanulságos olvasmány volt egy leendő tanár és gyakorló anya számára, hanem egyenesen meghatározó élmény. Olvasása közben nemcsak jól éreztem magam, hanem nemegyszer el is szégyelltem. Elgondolkodtatott és megvilágosított. Erich Fromm azt írja utószavában, hogy a „legtöbb olvasó nem evangéliumnak fogja tekinteni Neill könyvét”¹. Ez főként azért érdekes számomra, mert a könyv olvasása közben többször éreztem úgy, mintha az Evangélium jött volna el hozzám. Természetes, hogy vannak benne dolgok, amiket túlzásnak éreztem, de az irányító elv – ami gyakorlatilag ugyanaz, mint az Evangéliumé: a feltétel nélküli szeretet – által az élmény mégis hiteles. Egy olyan ember szól az olvasóhoz, aki a tetteivel igazolta a leírottakat, ezért hiteles és ezért tud olyan mély benyomást gyakorolni az olvasóra. Nem elméleteket gyárt, hanem megfigyeléseket, tapasztalatokat rögzít.

Ahhoz, hogy olvasóként megkíséreljem igazán befogadni Neill értékelveit és mondanivalóját, lélekben észrevétlenül vissza kellett térnem gimnazista énembe. (Szerencsére annyira még nincs távol, és szerencsére már elég távol van: 12 év távlat.) Valószínűleg nem én vagyok az egyetlen, aki a „ha én a Summerhillbe – vagy egy ahhoz hasonló iskolába – jártam volna!” – felkiáltással nagyokat sóhajtozott a könyv olvasása közben. Akaratlanul is eszembe jutottak jó és rossz élményeim, természetesen, a könyv műfajából és témájából adódóan túlnyomórészt a rosszak. Hangsúlyozom, hogy egyáltalán nem tartoztam a deviánsok közé, főleg a tanulás iránti szeretetemnek köszönhetően. A folytonos elégedetlenkedők és zúgolódók közé viszont annál inkább. A „majd én megmutatom, hogy lehet ezt másképp is csinálni” motivált főleg abban, hogy tervbe vegyem a tanári pályát. (Azért nem írom, hogy tanári pályára való készülést, mert nincs annyi önbizalmam, hogy kijelentsem: én tanár leszek. Ebben nem csak az játszik közre, hogy körülvesznek a huhogók, akik mással sem töltik a drága idejüket, mint azzal, hogy a tanári pálya negatív oldalait ecsetelgessék igen szemléletesen, persze szemernyi

---

¹ Neill, A. S.: Summerhill. A pedagógia csendes forradalma. Budapest, 2004. (A továbbiakban rövidítve: Summerhill.) 393. o.

személyes tapasztalat nélkül, hanem az is, hogy tisztában vagyok vele, ez egy olyan szakma, azaz hivatás, aminek buktatói jócskán vannak, és csak a tettek igazolják az ember rátermettségét, a hozzá érzett kedv, az nem elég.) Sajnos a motiváció nem volt elég erős ahhoz, hogy elnyomja a befolyásolhatóságot és a megfelelni akarást a szülők iránt. (Elég szokványos történet: „ne legyél tanár, fiam, mert akkor nem vagy a magad ura, én tudom a legjobban, én is az vagyok; menj inkább a jogra, nézd meg anyád, milyen boldog és független”. Persze, ha nincs kedv, nincs teljesítmény sem, így már csak egy merőben más diploma megszerzése utáni nyolc havi napi 8 órás irodában való ücsörgés nyomasztó élménye és a szülői megértés (!) terelt vissza az eredeti célhoz.) A könyv olvasása közben tehát megleptek az iskolai emlékek, és nyilván nem véletlenül pont azok, amik kellemetlen nyomokat hagytak bennem, nevezetesen, mikor a szabadságomban otrombán korlátoztak. Talán épp azért volt rám ez a könyv nagy hatással, mert az otthoni légkör gyerekkoromban – leszámítva apróbb dolgokat – szabad volt. Ahhoz azonban, hogy kiderüljön számomra, mihez érzek kedvet igazán (nyilván, amiben sikerélményt is szerezhettek), az iskola nem segített. Energiám igen nagy részét lekötötte például, hogy minden tornaórás napot szívből gyűlöltem (ki tudja miért, de utáltam, ha legálisan fejbe dobna egy kosárlabdával a „kidobós fejleszti az XY képességeket” címszó alatt), vagy, hogy az osztályfőnökömmel azon harcolásszam, hogy „idén hadd ne én legyek a rajtitkár, csak azért, mert osztályelső vagyok” (és a legnagyobb balek az osztályban). Ezen az se segített, hogy a rajztanár nő felfedezett, mint tehetséget, mert amint kijelentette, hogy egyedül számomra kötelező a rajzsakkör rendszeres látogatása, már csepp kedvem sem volt az egészhez. Azóta se rajzolkodok. Egyszóval, tapasztalataim is mélyítették együttérzésemet Neill szabadság-eszményével.

A másik személyes reakcióm a könyvre az a kérdésfelvetés, mi lenne, ha Magyarországon hoznának létre egy másik Summerhill-t, teljesen a Neill-i elvek szerint? (Legalábbis, nem tudok róla, hogy lenne ilyen.) Ehhez persze konstatálnom kellett a tér függvényén kívül az idő függvényét is. Vagyis azt, hogy mennyiben tér el a magyar kultúra az angolszásztól, amiben egy ilyen iskolát létrehozhatnának, illetve azt, hogy Neill a könyvét 1960-ban adta ki, és javarészt még korábbi tapasztalatokat vetett papírra. Azaz,

mennyiben változtak a kor problémái, az otthoni nevelési elvek, vagy ki lehet-e jelteni, hogy a tér- és időbeli körülmények teljesen másodlagosak, a lényeg ugyanaz marad?

Neill egy olyan társadalom által okozott súlyos sérüléseket kezel, amelyek már a múlté, vagy legalábbis többé-kevésbé azok. Sőt, mondhatni, bizonyos esetekben éppen az ellenkezőjébe csapott át. A prúd, mélyen berögződött, életellenes viktoriánus értékek már kihaltak. Vagy csak kihalófélben vannak? (Neill azt írja, a prúd kálvinista értékekhez mereven ragaszkodó családban nőtt fel. Halálakor, a '70-es években a helyzet nem sokat változott, legalábbis aki megnézi Lars von Trier *Hullámtörés* című filmjét, annak ez az érzése támad. A film döbbenetesen nyomasztóan festi le a begyepesedett, prúd és gyűlölettel teli, de „nagyon kálvinista” skóciai falu életét, és egy kicsit furcsa, de őszinte és szabad lány vesszőfutását szerelméért.) Legfőképpen a szexualitáshoz való viszonyban betöltött szerepük fontos Neill könyvének megértéséhez. Talán Neill megrögzött freudista mivolta is ezzel magyarázható. Ugyanakkor az angolszász iskolarendszer visszásságai, a testi fenytés alkalmazása, atanárok és a diákok egymás feletti hatalmaskodása, az agresszió jelenléte a bentlakásos iskolákban is jellegzetes problémája a briteknek. Elég, ha a brit mesefilmekre gondolunk, és megértjük a lényegét, az elfojtott indulatokat, a gyűlöletet és a szigorból való kitörési kísérleteket. Jussanak csak eszünkbe Harry Potter csodálatos kalandjai, melyet én leginkább a „gyermek-horror” vagy „ifjúsági-thriller” műfajba sorolnék, és már nem is vagyunk olyan biztosak abban, hogy a Neill által emlegetett problémák elhaltak-e? Főleg az okoz fejtörést, illetve ad aggodalomra okot, vajon miért van olyan kitörő sikere és hallatlan népszerűsége a Harry Potter történeteknek a britek körében? Nem egy magyarral beszéltem, aki képtelen felfogni „mit esznek ezek az angolok ezeken a Potter sztorikon?” Nem a lázadás-motívum fedezhető-e fel bennük? Ami a Mary Poppinsban szelíden nyilvánul meg, tudniillik a kötöttségekből, ridegségből való kitörés, az a Harry Potterben az ijesztő agresszivitás formájában. Vajon a most mozikba kerülő Nanny McPhee című gyerekfilm nem ugyanebbe az irányba mutat-e? Tehát, az új brit generáció tudatában, lelkében van-e igazi változás az életellenesség kérdésében, illetve a magyaroknál mindig is más volt-e a helyzet?

Mivel nem végeztem a témában kimerítő kutatást, a saját érzéseimre támaszkodom. Eszembe jut a *Ha...* című film, mint az angolszász iskolarendszer

visszáságainak megrázó bemutatása. Nem jut eszembe azonban ennek magyar megfelelője. (Talán Sándor Pál *Szeressétek Ódor Emíliát* című filmje sejlik fel, de az élmény ereje meg sem közelíti az előzőleg említett filmélményt.) Vajon a magyar lélek (ha van ilyen) ösztönösen nem fogadta el ezeket az értékeket? Próbálkozásoknak mindenesetre lenniük kellett, mert egy 1927-ben kiadott gyermekápolási könyvben a következő olvasható egy gyerekorvos tollából: „Az önfertőzés nem annyira a kis gyermekkor, mint inkább az iskoláskor veszedelmes rossz szokása. (...) Ha ezen veszedelmessé válható rossz szokás lábrakapását észlelik, kellő szigorral föllépve, tiltsák el a szülők az ilyen játszadozástól a kis gyermekeket. Sohase hagyják őket magányosan. Ne fektessék le őket, amíg nem álmosak, míg (sic!) elalszanak, őrizték őket, zárt nadrágot (bugyit) viseltessenek velük éjjel-nappal. Kezüket a takaró fölé tétessék.”² A „kezeket a paplan fölé” elvvel több e korban kiadott gyermeknevelési könyvben találkoztam. Meg kell azonban említenem, hogy ezeket a sorokat elképedve olvastam, vagyis a meglepetés erejével bírtak. Ebből arra következtettem, hogy nem volt belém nevelve semmi ilyesmi.

Egyszóval, bennem nem él olyan kép akár családi, akár tanulmányi emlékek alapján, ami szerint a magyar otthonok akár megközelítették volna az angol otthonok ridegségét. Mindazonáltal azt elmondhatjuk, hogy mivel minden kornak megvan a maga betegsége, ha nem is a maszturbálás tiltásával, de valami mással biztosan okoz a szülő ma is elég maradandó sérülést a gyerekének. Kérdés, hogy ezek ugyanolyan súlyosak-e, mint a Neill könyvében említettek. Neill szavaiból az tűnik ki, hogy ő úgy gondolta, ha ezek a sérülést okozó tényezők nem lesznek, egy olyan generáció fog felnőni, aki lelkileg egészséges és boldogságot teremt maga körül. Kétségtől egészségesebb gondolkodásúak lettünk, de vajon nem kell-e most meg attól tartani, hogy a ló túloldalára való átesés okoz majd hasonló mértékű problémákat? Amiről régen szigorúan hallgattak, azt ma túlbeszéljük, sőt nem egyszer banalizálják vagy visszataszítóvá teszik.

Azt reméljük, kihalóban vannak a régi, elavult gyermeknevelési nézetek, hiszen 1960 óta eltelt jó néhány év. Vajon mit mutat a tapasztalat, illetve, mit fog mutatni: más felnőtt lesz-e egy olyan gyerekből például, akit akkor szoptattak, amikor azt kérte? Neill

---

² Torday Ferenc: *Mamák könyve*. Budapest, 1927. 149. o.

azt írja, „az órához igazított etetés alapvetően örömmel történik”.³ Elképeszt az a tény, hogy még most is azt látom, a védőnő és gyerekorvos felhúzza a szemöldökét, amikor nem tudok arra a kérdésre válaszolni, hogy a láthatóan remek húsban lévő csecsemőm hányszor szopik naponta. Nyilván annyiszor, ahányszor éhes, és ahányszor meg kell őt nyugtatni valamiért. Azt nem bezzeg kérdezik meg, hogy hányszor mosolyog rám. Ez a reakció annál is készületlenebbül ért, mivel az „irányadó” kismama újságok már mind az igény szerinti szoptatás mellett érvelnek. Ha ezt veszem számításba, újra meg kell állapítanom, hogy Neill hallatlan modern és emberbarát. Tegyük hozzá, hogy a hetvenes években kiadott Ranschburg könyv is a haladó elvet vallja szoptatásügyben, és óva int a „merev etetési rendtől, mert akarva akaratlanul tárgyának nézi a gyereket”.⁴ Miközben egy ugyancsak hetvenes évek körül, direkt otthonülő anyák számára kiadott okító füzetkékben a következő áll a délutáni járókába tett kisgyerekekre nézve: „...arra intenek az orvosok, hogy ne vegyem fel csak tisztába tevésnél és etetésnél, így hát bármennyire is vágyom néha magamhoz szorítani, nem teszem”.⁵ Úgy tűnik, hiába volt politikailag annyira más a két ország, a rossz beidegződés azonos. Neill viszont szilárdan hisz abban, hogy a csecsemőkorban meg nem rontott gyerekekből álló társadalom más lesz, békében és boldogságban fog élni.⁶

Miről is szól a mű? Pedagógiáról és pszichológiáról. Vagyis arról, hogy pszichológia nélkül a pedagógia mit sem ér. Többször is hangsúlyozza, hogy iskolájában maga a tanítás és módszerei egyáltalán nem kapnak hangsúlyt, mert ameddig egy gyerek lélekben nem készült fel bármilyen tudásanyag befogadására, addig úgyis hiába tanítjuk. Ezt a lényeges motívumot azonban, úgy tűnik, az olvasó vagy hallgatóközönség nem mindig fogadja be, hiszen Neill csalódottan közli, hogy előadásai után a kérdések javarészt az oktatási módszerekre vonatkoznak.⁷ Neill elveinek megfelel az a tény is, hogy a mű elején közölt rövid életrajzban nem szerepel, hogy milyen tantárgyat tanított, és ez a könyv elolvasása után sem derül ki. (A rossz beidegződéseknek pedig az felel

---

³ Summerhill: 111. o.

⁴ Ranschburg Jenő: Szülők lettünk. Budapest, 2003. 64-65. o.

⁵ Lendvai Vera: Gyermekkel – otthon. Budapest, 1968. 17. o.

⁶ Summerhill: 119. o.

⁷ Summerhill:

meg, hogy ez feltűnt, és kíváncsivá tett...) Neill nem tanulásellenes, hanem játékpárti.⁸ Úgy tartja, hogy „a játék nem csak arra való, hogy a tanulást fűszerezze”. A játék által megtanul alkotni a gyerek, és az alkotó emberek azok igazán, akik meg tudnak bármit tanulni később ahhoz, hogy eszközzé váljon a tudás „eredetiségükhöz és zsenialitásukhoz”.⁹ (Példaként megemlíti egy fiút, aki 17 éves koráig volt a Summerhillben, de azalatt egy órára se tette be a lábát, mégis megtanult olvasni, magától, mert motivációja volt, tudniillik, hogy könyveket szeretett volna olvasni. Később segédoperatőr lett belőle.¹⁰)

A tanulást előtérbe helyező iskola viszont ki tudja, mennyi kreativitást öl meg a gyerekekben. Hogy az elméletet szemléletessé tegye, csak annyit fűz hozzá: „Egy tanult idegbeteg semmiben sem különbözik egy tanulatlan idegbetegtől”.¹¹ Itt eszembe jut a Sylvester János Protestáns Iskola igazgatójának az a mondata (amely hospitálásunk alkalmával a bevezető beszédében hangzott el), hogy az ő sikerük nem feltétlen abban áll, hogy a statisztikában jó mutatót kapjon az iskolájából egyetemre felvettek száma, hanem abban, hogy olyan felnőttek váljanak a diákjaikból, akik majd kevesebb váláson esnek át és ritkábban kötnek ki pszichiátereknél.

Mi tagadás egy átlagtanár/ember számára nagyon nehéz „megemészteni” azt, hogy nem az oktatás mikéntjén vagy furfangos módszerein van a hangsúly. Neill szerint „a tanárok látásmódját beszűkítik az osztályterem falai” és ez megakadályozza őket abban, hogy megértsék az oktatás valódi lényegét. A valódi lényeg pedig az lenne, hogy nem fizikai törvényeket vagy hosszú verseket bifláztatnak be a gyerekekkel, hanem segítségükre vannak abban, hogy a gyerekek saját maguk kerekedjenek felül „érzelmi sérüléseiken és a társadalmi gonoszságokon”. Neill sikerkritériuma az, hogy „az ember pozitív életszemléletet alakít ki és örömmel tudja végezni a munkáját”.¹² Ehhez meg kell tanulniuk, hogy képesek legyenek a gondolkodásukat alárendelni az érzéseiknek.

Az életre nevelés fontos elve a Summerhillnek. Ez az, ami az átlagiskolából totálisan hiányzik. A síró- és röhögőgörcs határán voltam mindig, mikor az osztályfőnöki óra keretében arról mesélt a tanárnő, hogy hogyan mosakodjunk, viszont már 19 év felé

---

⁸ Summerhill: 46. o.

⁹ Summerhill: 47. o.

¹⁰ Summerhill: 50. o.

¹¹ Summerhill: 49. o.

¹² Summerhill: 48-49. o.

jártam, mikor bemerészkedtem egy postahivatalba egyedül, hogy feladjak egy csekket. (Persze ehhez hozzájárul a magyar szolgáltatói „virtus” is...) A hivatalok útvesztőiről hasznosabb lett volna mesélnie.

Neill forradalmi intézkedése, ami a teljes szabadság megadása-elvből következik, hogy iskolájában megadja a lehetőséget, hogy ki-ki eldöntse jár-e egyáltalán órákra. Ez természetesen megdöbbenő volt számomra. Azokat a szülőket, akik kételkednek emiatt a Summerhillben, nyilvánvalóan az a berögződés vezérli, hogy az életben való boldogulás a végzettségtől függ. Megvallom, nemcsak gimnazista énemmel éltem bele magam az olvasottakba, de anya-énemmel is. Vajon beadnám-e a gyereket egy ilyen iskolába, ha például azt látnám, hogy nehezen veszi rá magát, hogy leüljön a könyve mellé? Ez vetődött fel bennem eleinte. Aztán, ahogy haladtam a könyv olvasásában, elillant a kételkedésem, és már az ellenkezője merült fel bennem, vagyis az, hogy de jó lenne beadni majd őt egy ilyen iskolába. (Persze azt leszámítva, hogy gyakorlatilag nem élnénk együtt.) (Másképpen, meglepett, amikor olvastam, hogy 3-4 éves diákjai is voltak Neillnek. Bentlakó diáknak, úgy vélem, fiatal, sőt, kicsi.) Úgy érzem, itt van a siker nyitja: hagyni, hadd döntse el, elég érett-e már a könyvek fölött görnyedéshez? Ha valaki olyan típus, aki szeret görnyedni a könyvek fölött, az előbb-utóbb úgyis fog. Ha nem, akkor viszont nem kéne erőltetni, úgyse fog soha. Neill elméletével élve: kijátszotta-e már magát ahhoz, hogy bevegye magát a könyvekből való tanulásba. Neill iskolája ilyen értelemben leginkább azt mondhatni, az egyetemre készít fel: vagyis arra, hogy a gyerek akkor kezdjen el igazán tanulni, amikor már tudja, mi az, amiben szeretne elmélyedni, hiszen az egyetem az a hely, ahol igazán lehet „szakosodni”. (Nem egy olyan tanítványáról ad számot, aki „egyszer csak” megtanulta az egyetemi felvételi anyagot pár hónap alatt, és orvos, zenész stb. lett belőlük.) Ezért minősítette kissé szüklátóköriűnek a tanfelügyelőket, mikor arra tértek ki, hogy lehetne magasabb színvonalú az alsós oktatás. Az, hogy a matematikát mellőzi, kifejezetten radikális tett és biztosan sokaknál tetszésre lel. (Nálam biztos.) Végre megértette velem, mint olvasóval, hogy absztraktságánál fogva nehezen emészthető egy kisgyerek számára. Nagyon sokaknál csak azt érik el a korai matematikaoktatás bevezetésével, hogy egy életre megutálják a számokat. (Mindazonáltal, tapasztalataim szerint a módszernek itt igen nagy a jelentősége.)

Szorosan összefügg ezzel, hogy nincs osztályzat. Itt azonban eszembe jutott, hogy vajon egészséges versenyszellem van-e a Summerhillben, ami olykor nagyon ösztönző tud lenni. Igaz, csak olyan gyerek számára ösztönző, aki a versenyben kiválik, az alulmaradókból épp az ellenkezőjét váltja ki. Neill kitér a kivételezés kérdésére is, és mereven elutasítja. „A Summerhill sikere valószínűleg részben abból adódik, hogy a gyerekek úgy érzik, egyformán bánnak velük és egyformán tisztelik őket.”¹³

Neill szabadságélményéből következik, hogy nem hisz az eredendő lustaságban, ahogyan az eredendő bűnben sem hisz. A szabadságban felnőtt gyerek nem ismeri a lustaságot, mert a lustaság részben lázadás a tekintély ellen, részben a merev iskolarendszer által elnyomott kreativitás megmutatkozása. Egyetlen lányról ír, aki nem talált elfoglaltságot hosszabb summerhill-i tartózkodás után sem, mert túl sokat volt más iskolában, ahol megfojtották benne a kreativitást, „tíz éven át tanárok döntöttek helyette”.¹⁴ Így tehát inkább azt mondhatjuk, hogy éppen attól lesz lusta a gyerek, hogy nem játszott eleget. Érdekes, hogy férjem frissen végzett gimnazista öccse arra a kérdésre, mit szolt volna egy olyan iskolához, ahol nem kötelező órára járni, röögön rávágta, hogy rossz ötlet, mert megvan bennünk az „eredendő lustaság”. A „teher alatt nő a pálma” elve igen nagy teret hódított az emberek gondolkodásában és nevelési elveiben. Neill nem fél attól, hogy a summerhill-i gyerekek az élet taposómalmához nem szoknak majd hozzá, mert úgy gondolja, ők fogják eltüntetni a taposómalmokat.¹⁵ Hiszen „a gyerek személyiségének nem használ, ha túlzottan megkönnyítik az életét. De maga az élet annyi nehézséget támaszt, hogy felesleges mesterségesen újakat kitalálni.”¹⁶ Nekem, mikor épp valami nehézséggel próbálok megküzdeni, nagyon gyakran jut eszembe Szabó Magda élete és hitvallása. Szabó Magda egy szigorú iskolában nevelkedett, és azt vallja, őt és osztálytársait a szigor tette ellenállóvá az élet nehézségeivel szemben, amiből akkortájt bőven jutott osztályrészül. De vajon nem arról van-e szó az ő esetében is, hogy tanárai egyben nevelői is voltak, és valami olyan lelki plusszal vértették fel, ami aztán átsegítette őt a nehézségeken? Írásai inkább erről tanúskodnak, (pl. a Merszi, Möszejó!

---

¹³ Summerhill: 41. o.

¹⁴ Summerhill: 52. o.

¹⁵ Summerhill: 130. o.

¹⁶ Summerhill: 131. o.

című novella, melynek főhősét saját franciánára mintázza, és mellesleg az Abigél jószágos Kőnig tanár ura is egyben). Viszont az emberekbe beleívódott az a rögeszme, hogy úgymond a múltban kapott pofonokért hálások legyenek, holott nem biztos, hogy hálásnak kéne lenniük. Legalábbis Neill szerint nemigen. Az „elpáholom a fiamat, mert engem is elverték gyerekkoromban és bizisten javamra vált”¹⁷ elveket valló szülők magatartását szigorúan elutasítja. Nemcsak a lelki, a tényleges fizikai arculütéseknek is merev elutasítója. Figyelmezteti a szülőket, hogy minden egyes esetben, amikor elverik a gyereket, azt közvetítik felé, hogy gyűlölik őket, így semmi esetben nem lehet indokolt a testi fenyítés. A megbüntetett gyerek szeretete gyűlöletté fordul, ami azon nyomban elfojtás alá kerül. A szunnyadó, elfojtott gyűlölet pedig valahol előbb-utóbb felszínre fog törni. Destruktivásban, agresszív, antiszociális megnyilvánulások formájában. Szerinte a gyerekek rossz viselkedése ezért minden esetben szeretethiányból ered, és ezt csak eldurvítja a büntetés vagy erkölcsi kioktatás.¹⁸ Bebizonyította, hogy az antiszociális tett megjutalmazása sok esetben eredményesebb hatással van, mint a büntetése.

A játék kérdése felvet egy kérdést, azt, hogy mi is a játék. Neill a spontán játékot emlegeti. Játék, főként a szabadban. Úgy érzem fontos annak az említése, mert kihalófélben van a „műfaj”. Míg mi a nővéremmel egész nyarakat töltöttünk az utcán mezítlábasan rohangálva, addig ma már nem is igen látok se gyereket, se felnőttet az utcán. Kertjeikbe húzott falak mögé zárkóznak az emberek, és oda kényszerítik a gyerekeiket is. Neill emlegeti a bandába verődést, mint a gyerekek legfőbb szórakozásainak egyikét. Azt írja: „Szabadság, finom étel és friss levegő – ebben a sorrendben -: ez az a három tényező, amelyek miatt mi, itt a Summerhillben, mindannyian jó egészségnek örvendünk.”¹⁹ Azonban, ha ma megkérdeznének egy kamaszt, mi a kedvenc játéka, nagy valószínűséggel azt válaszolná, hogy a számítógép. A számítógépes játék nemcsak hogy nem kreatív, de igazából egy hasznos tulajdonságát sem tudnám említeni. Mégis elhódította a kinti játéktól a teret. Sőt, azt hallom anyukáktól, hogy téli, esősebb-latyakosabb időben az óvodában napszámra ki se viszik a

---

¹⁷ Summerhill: 278. o.

¹⁸ Summerhill: 310. o.

¹⁹ Summerhill: 196. o.

gyerekeket, mert sáros az udvar (benn viszont 25 fokra fűtik a termeket). Kár, hogy a régi problémák, amint kihalnak, jönnek helyébe mások...

Neill munkásságának forradalmisága abban áll, hogy a lélek felől hat az agyra, és nem fordítva. Két fő értéke a szeretet és a szabadság. Ha ezt a kettőt megkapja a gyerek iskolás korában, nem lesz gondja a társadalomba való beilleszkedéssel, és a boldogságra is képes lesz felnőttkorában. Megemlíti, hogy egyetlen általa ismert reformpedagógiai módszer sem elégíti ki ezeket az igényeket, mert még a montessori-rendszerű iskolákban sem kap teljes szabadságot a gyerek, valamiképp irányítják őket ott is, ami már nem hozza ugyanazt az eredményt, mint a teljes szabadság megadása.²⁰ Felhívja ugyanakkor a figyelmet arra, hogy ne tévesszük össze a szabadságot a zabolátlansággal. Az elkényeztetett gyerek és az önszabályozó gyerek merőben más. Az ésszerű szabályok felállítása nélkülözhetetlen. Fegyelemre szükség van, mind a családban, mind az iskolában. Olyan fegyelemre, amely biztosítja a mások jogait.²¹

Neill az „ösi”, igazán angol, locke-i szabadságelvre épít. Jogunk van az élethez (az életigenlés áthatja a művet, és sok helyen fel is hívja a ma szülőinek figyelmét, hogy ne legyen életellenes a hozzáállásuk a gyerekekhez), jogunk van szabadsághoz, amennyiben nem ártunk azzal a másoknak, és jogunk van a magántulajdonhoz. Úgy érzem, ezen alapszik Neill értékrendje is. (Illetve a churchill-i elven, miszerint a demokrácia nem jó, de jobbat még nem találtak ki nála. Az iskolai önkormányzat jó példája ennek.) „A szabadság annyit tesz, hogy az ember azt csinálja, amihez kedve van, feltéve, hogy ezzel nem sérti mások szabadságát. A szabadság eredménye pedig az önfegyelem.”²²

Fellép a tekintély ellen, mint a szabadság korlátozója ellen, de ez a tekintély minden esetben a betegesen túlzásba vitt, megfélemlítő tekintély, mely egyre-másra osztogatja a büntetést, részben pálcával, részben büntudat keltésével. Így amikor arról beszél, hogy a diákjai őt tegezik (vagyis Neillnek szólítják), és ezzel megszűnik tekintélynek lenni, olyan dogot tesz, mely főleg az indulatátvitel szempontjából. Egy

---

²⁰ Summerhill: 45. o.

²¹ Summerhill: 171. o.

²² Summerhill: 131. o.

kiegyensúlyozott, gyógyult diák számára nem lesz kisebb tekintélye Neillnek azzal, hogy tegezi. Persze itt a tekintély kifejezést már kicsit más értelemben, a jó értelemben ('tisztelettjes szeretet' értelemben) említhetjük. A mindennapi, átlagos álláspont az, hogy tekintély nélkül nincs jó tanár. Sokan óriási hangsúlyt fektetnek arra, hogy tegeződnek-e a diákkal vagy sem. Munkahelyi tapasztalatom szerint, általában az emberek óriási jelentőséget tulajdonítanak a tegeződésnek. „Engem aztán ne tegezzen le egy eladó, csak azért, mert egyidősek vagyunk!” Ez az átlagos hozzáállás. Engem arról győzött meg Neill, hogy ezen nem múlik a tekintély. (Igaz, nem volt nehéz meggyőznie, alapjában véve már tegeződéspárti vagyok.) Az őszinteség könnyebben felszínre jut két tegeződő fél között, úgy érzem.

Az őszinteség sarkalatos pont Neillnél. „A Summerhillben talán a legnagyobb felfedezésünk az volt, hogy a gyermek őszinte lénynek születik.”²³ Ha az őszinteség megvan, az vonzza a jó dolgokat.

Az egyenlőség elve eleinte furcsának tűnt nekem, nyilván a beidegződések miatt is. Csak lassan értettem meg, hogy az igazi őszinteség alappillére az egyenlőség. Attól még, hogy egyenlőnek érzi magát a gyerek a felnőttel, nem fogja kevésbé tisztelni őt, feltéve, ha saját magát tiszteli. Egy egészséges lelkületű, vagyis önbizalommal megáldott, normális önképpel rendelkező gyerek magát fogja tisztelni azzal is, ha másokat tisztel.

A gyakorlatiasság szempontjából a délutáni kézműveskedés ötlete illetve a színház egyedi művelése nagyon megfogott. Főleg ha arra gondolok, mennyivel boldogabb lettem volna, ha hamvába halt soros és párhuzamos kapcsolások összeszenvedése helyett rongybabát varrhatok, vagy megtanulok piskótát sütni. Igaz, így is megtanultam, magamtól, csak jóval később. Rengeteg nehézségen és destruktív időszakon átsegített volna, ha előbb felfedezem, hogy a kreativitásom hogyan élhetem ki. Ebben a hagyományos iskola vajmi keveset segít. Hacsak nem lesz valakiből (akár egy kislányból) lelkes lombfűrész-áru gyártó... A kézműveskedés nemcsak kreativitást mozgat meg, de megadja az alkotás örömét is. Hányszor de hányszor unatkoztam végig nyarakat, amikor csinálhattam volna ezer meg ezer dolgot, egyszerűen nem tudtam,

---

²³ Summerhill: 127. o.

hogyan kezdjem. Utáltam ugyan az iskolai kötöttsége, de legalább unalom ellen remek volt. Ma már az unalom meg se környékezik, de miért kellett ehhez elteltie tíz évnek?

Neill elve az, hogy semmilyen irányba ne tereljük a gyereket, ne befolyásoljuk direkt értékek átadására, ne mondjuk meg, mi a jó és mi nem. „Tudatosan soha nem befolyásolnám a gyereket, hogy pacifisták, vegetáriánusok, reformerek vagy bármi egyébek legyenek.” „Bűn a gyerekre erőltetni bármi véleményt.”²⁴ . „A szülői elképzelések és értékek rákényszerítése a gyerekekre óriási bűn a gyerekek ellen.”²⁵ Az elvvel teljesen egyet lehet csak érteni, de a kivitelezés nekem nehezen elérhetőnek tetszik. Persze életkorfüggő is ez, hiszen egy 6 éves és egy 16 éves között óriási a különbség, pedig még mindkettő gyerek. Ez felveti azt a kérdést is, hogy az értékátadás lehetséges és/vagy szükséges-e. Én azonban nem hiszem, hogy ez teljességgel lehetséges lenne. És abban sem vagyok biztos, hogy a gyerek nem igényli-e az útmutatást. Bár inkább afelé hajlok, hogy Neill az erőszakosság ellen ágál, a hangsúly a kényszerítésen van, és főleg az elavult „életellenes” erkölcsök gyerekekre való kényszerítését helyteleníti Hasonló a helyzet a vallással is. Szerinte nem teremtett a föld olyan gyereket, aki őszintén imádkozna, és nem kényszerből. Nyilvánvaló, hogy ez Neill személyes reakciója az ő merev skót kálvinista neveltetésére. Számára a vallásos nevelés egyenlő a félelem és büntetés elültetésével a gyermeki szívben, ami hallatlanul nagy romoló hatással van a pszichére.²⁶

A maszturbálás kérdése központi helyet kap Neill pszichológiájában. Gyakran eltúlzottan nagy szerepet tulajdonít a fallosznak és a szexuális elfojtásnak, ezt még Fromm is elismeri utószavában. De a könyv végén található kérdés-válasz részben találtam egy utalást arra, amiből számomra az tűnik ki, hogy még maga Neill sem viszonyul száz százalékgig természetesen a témához. Megkérdezik tőle, hogyan kéne megakadályozni a gyerekek maszturbálását.²⁷ Szerintem, az alapján, amit addig leírt, itt egy válasz lenne lehetséges, nevezetesen, az, hogy „nem kell, mert ugyan miért is kéne?”

---

²⁴ Summerhill: 263. o.

²⁵ Summerhill: 129. o.

²⁶ Summerhill: 378. o.

²⁷ Summerhill: 375. o.

Ehelyett mindenféle „gyengítésekről” ír. A nemi ösztönök levezetésének szükséges rossz módjának tekinti a maszturbálást.

Végül, azt a kérdést tenném fel, hogy egy átlagos iskolai tanár mit használhat fel Neill elveiből, hogy többet adhasson diákjainak. A szabadság teljes megadása valószínűleg csak egy Summerhill-szerű rendszerben lehetséges úgy, hogy ne kreáljon káoszt. Egy átlagos iskolában a fegyelem fenntartása elengedhetetlen, máskülönben nem tudja betölteni funkcióját. Viszont a feltétel nélküli szeretet megadása, főleg a problémás gyerekeknél bizonyára csodákat művelhet. Neill azt írja, hogy a szabadság megadása önmagában helyettesíti a terápiát sok gyereknél. Majd megemlíti azt is, hogy régebben azt hitte a különleges pszichológiája gyógyította meg a gyerekeket, később azonban rájött, hogy a puszta szeretet tette meg hatását.²⁸ „Aki szabadságot ad, szeretetet ad. És a világot egyedül a szeretet mentheti meg.”²⁹

---

²⁸ Summerhill: 283. o.

²⁹ Summerhill: 108. o.

Hivatkozott irodalom

Lendvai Vera: Gyermekkel – otthon. Budapest, 1968.

Neill, A. S. : Summerhill A pedagógia csendes forradalma. Budapest 2004.

Ranschburg Jenő: Szülők lettünk. Budapest, 2003.

Torday Ferenc: Mamák könyve. Budapest, 1927.